

OP ZOEK NAAR INVLOED EN MACHT VAN DE MEDIA

Journalistiek onderzoek in de Verenigde Staten

Rob Wagenaar

Reflectie en zelfkritiek behoren niet tot de sterkste punten van de Nederlandse journalistiek. Misschien ligt hierin de voornaamste oorzaak waarom er in Nederland nooit echt een traditie tot stand is gekomen om de betekenis en de ontwikkeling van de journalistiek op het politieke en maatschappelijk leven te onderzoeken. Dit is opmerkelijk omdat ook in Nederland de media een belangrijke rol spelen en hebben gespeeld in de opinievorming. De dagbladpers en de radio kunnen zelfs worden gezien als belangrijke dragers van de typisch Nederlandse maatschappij-ordening, het verzuilingssysteem.

Nederland vormt in dit opzicht een uitzondering in de westerse wereld. In de meeste West-Europese landen en in Noord-Amerika wordt op betrekkelijk ruime schaal wetenschappelijk onderwijs verzorgd en wetenschappelijk onderzoek gedaan op het gebied van de journalistiek. Dit betreft zowel de theorievorming als de journalistieke praktijk. Een aantal belangrijke thema's kunnen daarbij worden onderscheiden. Ten eerste de totstandkoming van het journalistieke produkt en alle objectiviteitsproblemen die daarmee samenhangen. In de tweede plaats de professionalisering van de journalistiek, waaronder mede begrepen de verhouding tussen redactie en eigenaren van media. Ten derde het effect van journalistieke produkten op politieke, economische, sociale en culturele ontwikkelingen. Binnen dat onderzoek bekleden sociologen, historici en (oud)journalisten een vooraanstaande positie.

In dit artikel zal aandacht worden besteed aan enkele recente studies op het terrein van de Amerikaanse journalistiek, die tezamen een representatief beeld geven van het type onderzoek dat momenteel binnen genoemde thema's wordt uitgevoerd.

Geschiedschrijving

In de Verenigde Staten hebben journalisten vanaf het eerste begin een initiërende rol vervuld.¹ Het eerste reguliere curriculum in de journalistiek werd van

1 Zie bijvoorbeeld voor een recenter overzicht van de Amerikaanse mediageschiedenis: Michael Emery en Edwin Emery, *The press and America. An interpretative history of the mass media* (6^e druk; New Jersey 1988). Dit omvangrijke werk bevat een uitgebreide geannoteerde bibliografie.

1893 tot 1901 verzorgd aan de universiteit van Pennsylvania door de oud *Chicago Tribune*-journalist Joseph French Johnson. De eerste aparte *School of Journalism*, met als initiator Joseph Pulitzer, een van Amerika's grootste krantentycoons, werd in 1908 gevestigd aan de universiteit van Missouri met de journalist Walter Williams als decaan. De eerste historische overzichtswerken op journalistiek gebied kwamen uit de pen van (oud)journalisten. Een voorbeeld hiervan is Frederic Hudson's *Journalism in the United States, from 1690 to 1872*, dat reeds in 1873 verscheen. De schrijver was 'managing editor' van de *New York Herald*. Hudson behoort tot de zogenaamde 'developmental school', gebaseerd op het concept dat de professionele ontwikkeling van de pers moet worden gezien als een continue evolutie van de journalistieke praktijk. Na de Tweede Wereldoorlog is vooral de *cultural school* tot ontwikkeling gekomen door toedoen van de belangrijke mediahistoricus Sidney Kobre.² Uit het feit dat er 'scholen' ontstonden in de Verenigde Staten, die overigens nauw aansluiten bij algemene historische scholen, kan worden opgemaakt dat de bestudering van de (geschiedenis) van de journalistiek een gevestigd onderzoeksterrein is geworden. Het kent dan ook eigen vaktijdschriften als *Journalism History* en *Journalism Quarterly*.³

Theorievorming

Een van de meest gevierde media-onderzoekers van dit moment, Michael Schudson, behoort tot de culturele school. Schudson, verbonden als hoogleraar Communicatie en Sociologie aan de universiteit van California in San Diego, werd bekend door zijn *Discovering the news. A social history of American newspapers* uit 1973, dat lange tijd verplichte leerstof was voor studenten journalistiek in de Verenigde Staten.⁴ Zijn nieuwste boek is *The power of news*, dat in 1995 verscheen bij Harvard University Press. Het boek bevat belangrijke essays die de auteur publiceerde vanaf 1982. De artikelen betreffen de historische

-
- 2 Sidney Kobre zette zijn visie in vijf belangrijke werken uiteen, die tezamen de geschiedenis van de Amerikaanse journalistiek omvatten, te weten: *The development of colonial newspaper* (1944), *The foundation of American journalism* (1958), *Modern American journalism* (1959), *The yellow press and gilded age journalism* (1964) en *Development of American journalism* (1969). Het laatste boek vormt in zekere zin een revisie van zijn eerdere werken. Een kort overzicht van de verschillende scholen kan gevonden worden in James D. Startt en W. David Sloan, *Historical methods in mass communication* (Hillsdale N.J. enz. 1989).
 - 3 Michael Schudson betoogt dat de geschiedenis van de journalistiek ten onrechte vrijwel geheel wordt bedreven binnen de *Schools of journalism* in de Verenigde Staten en buiten de traditionele *Departments of history* om. Hij bepleit meer samenwerking tussen beide. (*The power of news*, 3, toegelicht in noot 1).
 - 4 Een goed alternatief vormt inmiddels het zeer erudiete boek van J. Herbert Altschull, *From Milton to McLuhan. The ideas behind American journalism* (New York en London 1990).

ontwikkeling van het nieuws en de journalistiek, de (vermeende) macht en invloed van de nieuwsmedia en de betekenis van de journalistiek voor het democratische proces. Aan de artikelen gaat een belangrijke inleiding vooraf over de theorievorming betreffende de totstandkoming van nieuws. Het gaat hier om een essay getiteld: *News as public knowledge*, waarin de auteur in 33 pagina's zijn visie geeft op de problemen die aan nieuws en nieuwsvoorziening verbonden zijn: de produktie, betekenis en ontvangst van nieuws. Het is een belangrijk hoofdstuk omdat de auteur hierin zijn eigen positie aangeeft in het theoretische debat over de rol van het nieuws en de journalistiek. De centrale these van Schudson is dat *nieuws* moet worden gezien als een vorm van *cultuur*. Nieuws en journalistiek kunnen daarbij niet los van elkaar worden gekoppeld. De journalistiek zorgt voor de inkadering en vertaling van nieuws op zo'n manier dat het voor het publiek toegankelijk wordt. Nieuws kan eenvoudig overkomen als informatie, maar kan ook als propaganda worden beleefd indien een bepaalde zienswijze wordt bevorderd.⁵

Hiermee wordt meteen het zeer complexe probleem aangegeven van de objectiviteit, waarmee de journalistiek vanaf het eerste moment heeft geworsteld, hoewel het pas in de jaren twintig van deze eeuw werkelijk werd onderkend. Schudson betoogt dat nieuws tegelijkertijd informatie en propaganda kan zijn. Het wordt bepaald door literaire en sociale conventies en kan in zijn effect zeer machtig zijn. Met andere woorden, de maatschappelijke orde, het vigerende normen- en waardenpatroon, stuurt in hoge mate de berichtgeving. Hieraan zijn echter ook weer grenzen verbonden. Schudson geeft terecht aan dat Noam Chomsky en Edward Herman overdrijven als zij het kapitalisme daarbij aandragen als de allesbepalende factor in hun studie *Manufacturing consent. The political economy of the mass media* (1988), maar zonder betekenis is dat uiteraard niet. Nieuwsmedia zijn behalve informatie-overbrengers ook commerciële ondernemingen. Dit maakt de problematiek van de objectiviteit, die de historicus zo goed kent, extra ingewikkeld. Schudson gaat ook uitgebreid in op de betekenis van de politieke ideologie en het professionalisme van journalisten. Beide zaken zijn onderwerp van een al jaren durend politiek en wetenschappelijk debat.⁶ Schudson komt voor zichzelf tot de volgende conclusie:

The news, then, is produced by people who operate, often unwittingly, within a cultural system, a reservoir of stored cultural meanings and patterns of discourse. It is organized by conventions of sourcing - who is a legitimate source or speaker or conveyer of

5 Zie in dit verband bijvoorbeeld Richard W. Steele, *Propaganda in an open society. The Roosevelt administration and the media, 1933-1941* (Westport Conn. 1985). Franklin D. Roosevelt wordt bij uitstek gezien als de president die de berichtgeving gericht beïnvloedde om zijn eigen doelen, met name het bevorderen van de New Deal politiek, te bereiken. John F. Kennedy bleek een waardig opvolger in deze.

6 Zie voor een samenvattend overzicht van de verschillende interpretatiemodellen, de politiek-economische benadering, de organisatorische benadering en de culturalistische of culturologische benadering: Brian McNair, *News and journalism in the UK. A textbook* (Londen en New York 1994) 39-58.

information to a journalist. It lives by unspoken preconceptions about the audience - less a matter of who the audience actually may be than a projection by journalists of their own social worlds. News as a form of culture incorporates assumptions about what matters, what makes sense, what time and place we live in, what range of considerations we should take seriously.⁷

De invloed en macht van de media is een belangrijk vraagstuk in de Verenigde Staten en niet alleen daar. In 1981 publiceerden James Curran en Jean Seaton, *Power without responsibility. The press and broadcasting in Britain*, een titel die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat.⁸ Meer nog dan elders werd in de Verenigde Staten aan de media, aanvankelijk de schrijvende pers, grote invloed toegekend. Dit valt te verklaren door het ontstaan van de massapers en een nieuw journalistiek concept *The new journalism* vanaf circa 1890, met William Randolph Hearst en Joseph Pulitzer als gangmakers. Het journalistieke verhaal ging de feiten overschaduwen. De idee ontstond dat de *yellow press* verantwoordelijk kon worden gehouden voor het uitbreken van de Spaans-Amerikaanse oorlog om Cuba in 1898 en de moord op president McKinley in 1901. Minstens zo belangrijk was dat de kranten van Pulitzer, Hearst, maar ook die van E.W. Scripps, zich opwierpen als verdedigers en spreekbuis van de gewone man. Hierdoor en met name door de ontwikkeling van een nieuw journalistiek genre, aangeduid als *Muckraking* (te vertalen met onthullings- of onderzoeksjournalistiek), ontwikkelde de pers zich tot een politieke macht van betekenis. De media droegen bij aan een klimaatsverandering in de *Progressive Era* (1900-1915), die er toe leidde dat de politiek van *laissez-faire* aan banden werd gelegd. Het begrip vierde macht, als aanvulling op de *trias politica*, deed zijn intrede.⁹

Schudson stelt nu dat die macht in de praktijk veel minder groot is dan werd verondersteld. Hij verzet zich tegen bepaalde mythen over de grote invloed van de pers: bijna terloops vermeldt hij dat de schandaalpers helemaal niet verantwoordelijk was voor het uitbreken van de Spaans-Amerikaanse oorlog. Ook bracht de pers Richard Nixon niet ten val, droeg de televisie niet bij aan de overwinning van Kennedy op Nixon als gevolg van het bekende televisiedebat in 1960 en bracht de pers de publieke opinie niet zo ver om zich tegen de Vietnam-oorlog te keren. Recente studies lijken zijn opvattingen te ondersteunen. Schudson poneert dat de rol van journalisten snel wordt vergeten of niet van doorslaggevende betekenis is geweest. Hij onderbouwt deze stelling met het argument dat in Amerikaanse handboeken over de eigen geschiedenis nauwelijks journalisten voorkomen. De vraag is echter of dit terecht is, of dat dit moet worden toegeschreven aan het feit dat 'gewone' historici (te) weinig oog hebben voor de betekenis van de journalistiek. Recent onderzoek toont aan

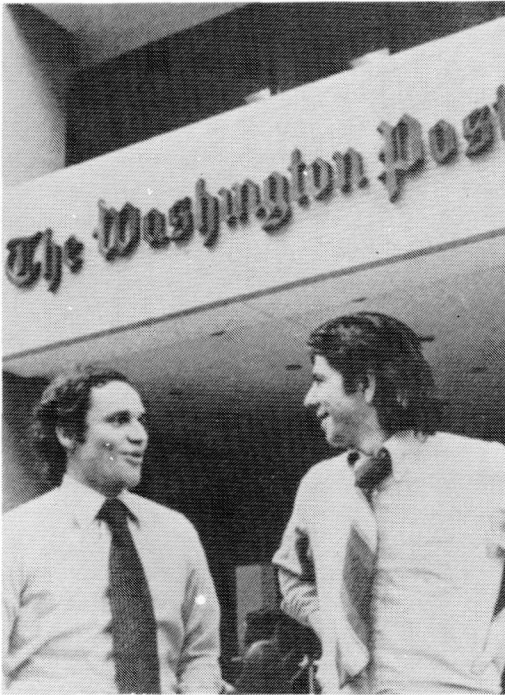
7 Michael Schudson, *The power of news*, 14.

8 Het boek is inmiddels aan zijn vierde editie toe. De laatste editie uit 1991 is al weer vier keer herdrukt.

9 Zie bijvoorbeeld Douglass Cater, *The fourth branch of government* (New York 1958).

dat de Amerikaanse pers geen leidende rol van betekenis heeft vervuld, maar vooral volgzzaam is geweest. Dit geldt voor de Vietnam-oorlog die door Daniel C. Hallin en Clarence R. Wyatt is geanalyseerd, maar ook voor de Cuba-crisis en de Koude Oorlog.¹⁰ Pas toen onomstotelijk bewezen was dat de Amerikaanse regering bewust informatie manipuleerde, keerde de pers zich af. Het optreden van de media aan het einde van de jaren zestig en in de jaren zeventig en het ontstaan van een nieuwe golf van onderzoeksjournalistiek, aangeduid met *New muckraking*, moet in dat licht worden gezien.¹¹

Zoals al eerder is aangegeven, vormen macht en invloed belangrijke thema's voor het Amerikaanse historische onderzoek op journalistiek gebied. De

Bob Woodward en Carl Bernstein voor de Washington Post. Uit: M. Emery en E. Emery, *The press and America. An interpretive history of the mass media* (New Jersey 1988) 507.

resultaten van het onderzoek zijn evenwel niet eenduidig. Uiteraard kan niet beweerd worden dat Woodward en Bernstein van de *Washington Post* Richard Nixon ten val en zijn staf in de gevangenis brachten. De media speelden evenwel een toch niet te onderschatten rol in deze kwestie. Het is heel plausibel te veronderstellen dat de FBI het onderzoek naar Watergate doorzette en het Congres het onderwerp op de agenda plaatste vanwege de publiciteit. De rol van de media met betrekking tot Vietnam kan worden gezien als een bevestiging van een omslag bij de publieke opinie, maar is ook niet los te zien van het wegvallen van het vertrouwen van die pers in de voorlichting van de overheid.

Er moet hoe dan ook worden erkend dat belangrijke nieuwsmedia en belangrijke

10 Zie in dit verband: Daniel C. Hallin, *The 'Uncensored War'. The media and Vietnam* (Berkeley enz. 1986), Clarence R. Wyatt, *Paper soldiers. The American press and the Vietnam war* (Londen en New York 1993), Caroline Page, *U.S. official propaganda during the Vietnam war, 1965-1973* (Londen en New York 1996), Brigitte Lebens Nacos, *The press, presidents, and crisis* (New York 1990) en James Aronson, *The press and the Cold War* (Boston 1973).

11 Leonard Downey jr., *The new muckrakers* (New York 1976).

eigenaren en redacteurs van kranten een machtsfactor van betekenis (kunnen) zijn geweest. In ieder geval is dat de mening van de meeste Amerikanen, en van zeer veel politici. De bekende Amerikaanse journalist en publicist David Halberstam heeft niet toevallig zijn boek over vier nieuwsmidia de titel *The powers that be* (1979) meegegeven.¹² Een van de onderwerpen die Halberstam behandelt, is de geschiedenis van het nieuwsmagazine *Time* en het fotomagazine *Life* van Henry R. Luce. Over Luce verschenen recent nog twee boeken. Zij betreffen zijn betekenis voor de ontwikkeling van de journalistiek en zijn invloed op de politiek. Beide boeken zijn een voorbeeld van onderzoek op het gebied van de aan het begin van dit artikel aangeduide thema's 'professionalisering' en 'effect' van de media.

Professionalisering, invloed en macht

De historicus Robert E. Herzstein heeft zijn biografie over Luce de enigszins dubbelzinnige ondertitel meegegeven: *A political portrait of the man who created the American century*. De tweede studie, geschreven door de oud journalist Thomas Griffith, *Harry & Teddy*, heeft de relatie tussen Luce en zijn *star reporter* Theodore H. White tot onderwerp.¹³ Beide werken vormen een welkome bijstelling en aanvulling op het werk van W.A. Swanberg, *Luce and his empire* (1972), waarvoor de auteur de Pulitzer-prijs ontving. Luce kan worden gezien als de meest invloedrijke uitgever en redacteur van de Verenigde Staten, doordat hij wekelijks een publiek van 40 miljoen Amerikanen bereikte. Luce was een man met idealen. Hij gebruikte *Time*, *Life* en het *business*-tijdschrift *Fortune*, om zijn land voor te bereiden op de taak als wereldmacht: het uitdragen en verdedigen van christelijke waarden en idealen, democratie en kapitalisme. Begin 1941 lanceerde hij daartoe de slogan 'The American century'. De Amerikaanse reactie op de 'val' van China, de militaire interventies in Korea en Vietnam en het McCarthyisme kunnen zonder Luce's optreden moeilijk worden begrepen. Met andere woorden, hij leverde belangrijke bijdragen aan de klimaatverandering die zich in de Verenigde Staten voltrok in de naoorlogse periode.

Herzstein toont in zijn boek voor het eerst aan dat de Republiek Luce samenwerkte met de Democraat Franklin D. Roosevelt om het isolationisme van de Verenigde Staten te doorbreken. Het grootste deel van zijn studie richt

12 Op de flap is als een soort van smaakmaker de volgende tekst opgenomen: 'Within the kingdom of the media: how Luce's *Time* Paley's CBS the *Graham's* Washington Post and the Chandler's Los Angeles Times became rich and powerful and changed forever the shape of American politics and society.'

13 Robert E. Herzstein, *Henry R. Luce. A political portrait of the man who created the American century* (New York enz. 1994); Thomas Griffith, *Harry & Teddy. The turbulent friendship of press Lord Henry R. Luce and his favorite reporter, Theodore H. White* (New York, 1995).

zich echter op Luce's grote obsessie: China. Henry Luce werd daar in 1898 geboren als zoon van twee zendelingen. De auteur volgt de uitgever tot het einde van de Tweede Wereldoorlog in Azië, niet tot zijn dood in 1967. Het beeld dat wordt geschetst is dat van een gedreven man, die probeerde op basis van zijn invloed als uitgever en redacteur de politieke discussie te beïnvloeden. Hiervoor offerde hij in het geval van China zijn journalistieke oordeelsvorming op. Luce weigerde in te zien dat de nationalistische regering wel ten onder moest gaan vanwege de hoge graad van corruptie. Het betekende een breuk met zijn favoriete verslaggever Theodore H. White. Luce weigerde de artikelen van White af te drukken of wijzigde de inhoud toen de boodschap hem niet langer beviel. Het bracht White ertoe een bord op te hangen in zijn kantoor met de mededeling: 'Any resemblance to what is written here and what is printed in Time Magazine is purely coincidental'. Hoewel ook de invloed van Luce, volgens Herzstein, minder groot is dan tot nog toe wordt aangenomen, moet deze toch niet worden onderschat.

Griffith beschrijft de relatie tussen de briljante correspondent en zijn baas, maar het boek schetst vooral de journalistieke dilemma's en het journalistieke klimaat in een periode van grote spanningen, de Koude Oorlog. Door de atmosfeer die mede door toedoen van Luce was geschapen, werd White in de McCarthy-periode gedwongen de Verenigde Staten te verlaten.¹⁴

Na zijn terugkeer ging hij zich richten op de binnenlandse nationale politiek en ontwikkelde een nieuwe vorm van politieke journalistiek, die hem uiteindelijk een formidabele reputatie zou opleveren: *The making of the president 1960*. Dit boek en de drie daaropvolgende over de verkiezingscampagnes van 1964, 1968 en 1972 vormden zijn bijdrage aan de professionalisering van het vak. De wijze waarop White in zijn boek(en) verslag deed van de campagnes werd tot voorbeeld van de dagelijkse verslaggeving van latere verkiezingen.

Veel mythen mogen dan inmiddels zijn doorgesproken, bedacht moet worden dat macht en invloed direct samenhangen met de perceptie die daarover bestaat. Het feit dat politici, maar ook anderen alle moeite doen om zo positief mogelijk in het nieuws te komen, vormt daarvoor een duidelijke aanwijzing. De *trias politica* is zodanig opgezet dat de machten elkaar controleren en in evenwicht houden. De inofficiële vierde macht, de pers, verantwoordt zich uitsluitend naar het publiek toe. De relatie tussen met name de politiek en de media vormt daarom een dankbaar maar tevens belangrijk onderwerp van onderzoek, zoals in de Verenigde Staten al jaren wordt aangetoond.

14 Het grote succes van White's boek, geschreven tezamen met Annalee Jacoby, *Thunder out of China* (1946), waarin volgens de critici onvoldoende afstand werd genomen van het Communistische China, droeg hier zeker toe bij.